

УДК 159.9

Красильников Ігор Олександрович

канд. психол. наук, доцент

практичний психолог госпітала для ветеранів війни м. Полтави

e-mail: igor.krasilnikov@ukr.net

ORCID[®] 0000–0002–7623–5178

**ЕМОЦІЙНО-ОСОБИСТІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЖІНОК
З ВНУТРІШНІМИ КОНФЛІКТАМИ**

У статті представлені результати емпіричного дослідження емоційно-особистісних характеристик у жінок, які відчували внутрішні конфлікти у зв'язку з порушенням відносин з близькими людьми. На підставі порівняльного аналізу отримані дані, які дають можливість виділити деякі суб'єктні якості особистості. Підкреслюється, що амбівалентне ставлення до значимого іншого може призводити до глибоких екзистенційно-емоційних зрушень особистості. Результати дослідження дозволяють детальніше зрозуміти роль суб'єктних якостей у вирішенні внутрішніх конфліктів особистості.

Ключові слова: важка життєва ситуація, внутрішній конфлікт особистості, суб'єкт.

Постановка проблеми. Дослідження внутрішньоособистісних конфліктів уже тривалий час перебуває у сфері уваги гуманістичних наук, особливо в теоретичній та прикладній психології [1; 2; 7]. Історично більшість досліджень з даної теми проводилось в зарубіжній психології, і зокрема, в психоаналізі, де було помічено, що внутрішньоособистісні конфлікти можуть мати не тільки хворі особи, а також і здорові [8; 10].

У психології розроблено декілька різних концептуальних моделей внутрішніх конфліктів особистості: психодинамічна, когнітивна, екзистенційна та ін., які відрізняються аналізом змістовних характеристик конфліктних ціннісно-мотиваційних тенденцій [4]. Не дивлячись на те, що форм внутрішньої конфліктності у людини досить багато, загальною для більшості з них є поява тривожності і супутніх негативних переживань в силу того, що сучасній людині досить важко витримувати на собі потужний соціокультурний вплив [9].

У психології існує досить актуальна проблема дослідження не самого по собі внутрішнього конфлікту, а того, як сам суб'єкт ціннісно переживає цей конфлікт в певних життєвих ситуаціях. Розуміння ж сфери негативних емоцій і переживань людини дозволить теоретично осмислити роль тих особистісних якостей, які формують суб'єктність у вирішенні життєвих труднощів. Вирішення суб'єктом внутрішніх конфліктів відіграє надзвичайно важливу роль в життєдіяльності і долі самої людини [3; 5; 6]. Дослідження психологічних механізмів в даному контексті має найважливіше значення для системного розуміння людського життя, складного життєвого світу.

Метою статті є надання результатів емпіричного порівняльного аналізу емоційно-особистісних якостей групи жінок, які перебували у важкій жит-

тевій ситуації і яким була потрібна психологічна допомога, та контрольної групою жінок.

Теоретико-методологічні засади емпіричного дослідження:

– положення психоаналізу З. Фрейда, К. Хорні, К. Г. Юнга та ін. про тривожність як найважливішу ознаку невирішених внутрішньоособистісних конфліктів, що мають амбівалентну природу і виявляються асоціативними психічними процесами;

– принцип суб'єктного підходу К. О. Абульханової, С. Л. Рубінштейна, Е. О. Сергієнко та ін. про провідну роль внутрішньої психічної активності (ставлення до світу і до себе) суб'єкта при вирішенні життєвих конфліктів;

– положення Л. І. Анціферової, Г. А. Балл, Т. М. Титаренко та ін. про розуміння важкої життєвої ситуації з точки зору цінності.

Методики дослідження:

– наративна бесіда;

– психодіагностичні методики:

1. Шкала «Суб'єктивна самотність» (Д. Рассел, М. Фергюсон);

2. Шкала «Совісність» (В. М. Мельников, Л. Т. Ямпольський);

3. Асоціативний тест «Незакінчені речення» (Дж. Сакс, С. Леві);

4. Методика «УСЦД» (О. Б. Фанталова, модифікація І. А. Красильникова);

5. Індивідуально-типологічний опитувальник (Л. Н. Собчик);

– методи статистичного аналізу (U-критерій Манна — Уїтні; кутове перетворення Фішера, пакет прикладних програм SPSS 15).

В емпіричному дослідженні брали участь 40 жінок у віці 25–42 р. (м. Полтава): перша емпірична група складалась з 18 осіб, які мали невирішені внутрішні конфлікти у зв'язку з порушенням відносин з близькими людьми і які звернулися за психологічною допомогою; друга група, контрольна — 22 особи, які не мали таких ознак. Внутрішні конфлікти в першій групі були діагностовані шляхом наративної бесіди.

На підставі психодіагностичного дослідження проводився порівняльний аналіз між зазначеними емпіричними групами відповідних особистісних і ціннісно-емоційних якостей. Результати статистичного аналізу представлені на діаграмах (рис. 1–3), а також в таблицях 1–4.

З таблиці 1 і рис. 1 можна бачити, що жінки групи 1 з високим рівнем ціннісної конфліктності в порівнянні з жінками групи 2 мають достовірно вищий рівень таких показників, як самотність, тривожність, «сензитивність» і що цікаво — совісність; при цьому їм властиво на більш низькому рівні проявляти агресивність і спонтанність. Висока ціннісна конфліктність значно обмежує особистість в своїх діях в тій чи іншій життєвій ситуації. Слід зазначити, що, хоч і не на достовірному рівні, також виявлена тенденція: чим вища внутрішня конфліктність, тим вища інтроверсія і ригідність. Такі особи мають менший рівень адаптивності. В процесі нарративної бесіди жінки вказували, що мають негнучку поведінку в достатньо широкому діапазоні життєвих ситуацій. Ці результати, на наш погляд, досить непогано узгоджуються з концепцією соціального психоаналізу (К. Хорні, А. Адлер, Е. Фромм та ін.) про роль некритично прийнятих

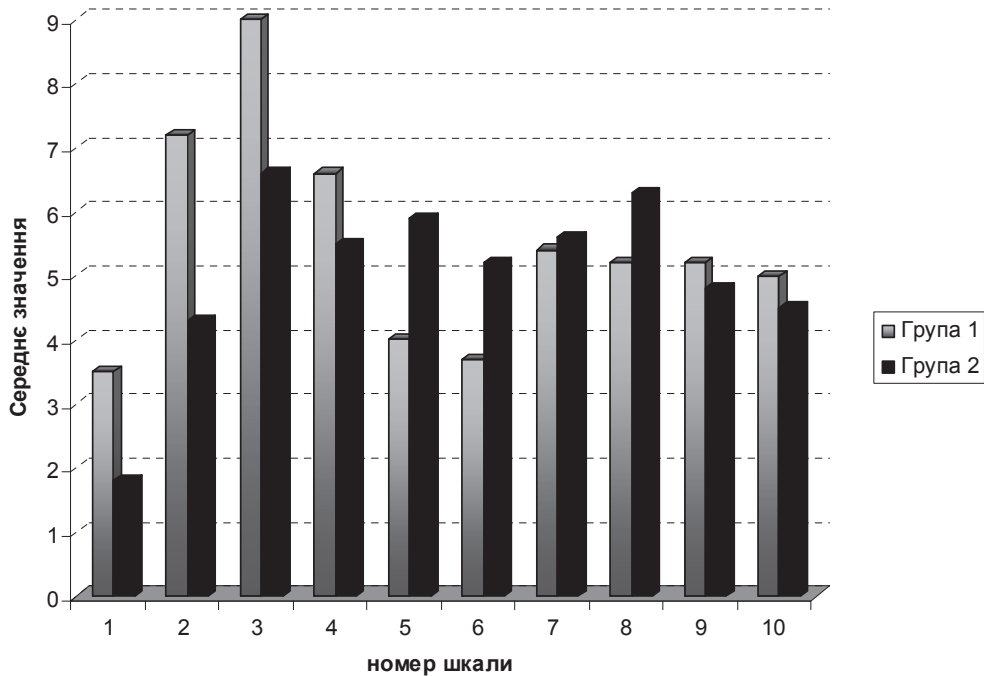

Рис. 1. Діаграма особистісних якостей в емпіричних групах

Таблиця 1

Результати статистичного порівняння особистісних характеристик

Номер шкали	Психодіагностичні шкали	Середнє значення		U
		Група 1*	Група 2*	
1	Самотність	3,5	1,8	29,5 (p < 0,05)
2	Тривожність	7,2	4,3	20,0 (p < 0,01)
3	Совісність	9,0	6,6	16,5 (p < 0,01)
4	Сензитивність	6,6	5,5	38,5 (p < 0,05)
5	Спонтанність	4,0	5,9	36,5 (p < 0,05)
6	Агресивність	3,7	5,2	37,0 (p < 0,05)
7	Лабільність	5,4	5,6	53,0 (p > 0,05)
8	Екстраверсія	5,2	6,3	41,0 (p > 0,05)
9	Ригідність	5,2	4,8	64,0 (p > 0,05)
10	Інтроверсія	5,0	4,5	59,0 (p > 0,05)

* група 1 (особи, які знаходяться в складній особистій життєвій ситуації, мають високий рівень ціннісних конфліктів та потребують психологічної допомоги), група 2 (особи, що не мають такого вираженого стану).

людиною соціокультурних цінностей у формуванні внутрішньої конфліктності особистістю, маркерами якої є ряд тривожно-особистісних якостей. У жінок з більш низькою ціннісною конфліктністю (група 2) істотно вищий рівень спонтанності в соціальній поведінці, що підтверджує концепцію самоактуалізації особистості А. Маслоу, де незадоволеність основних базових потреб найважливішим чином визначає поведінку особистості.

Емпіричні результати порівняльного аналізу амбівалентності цінностей (цінності, які не були реалізованими) в запропонованих емпіричних групах представлені діаграмою (рис. 2) і в таблиці 2.

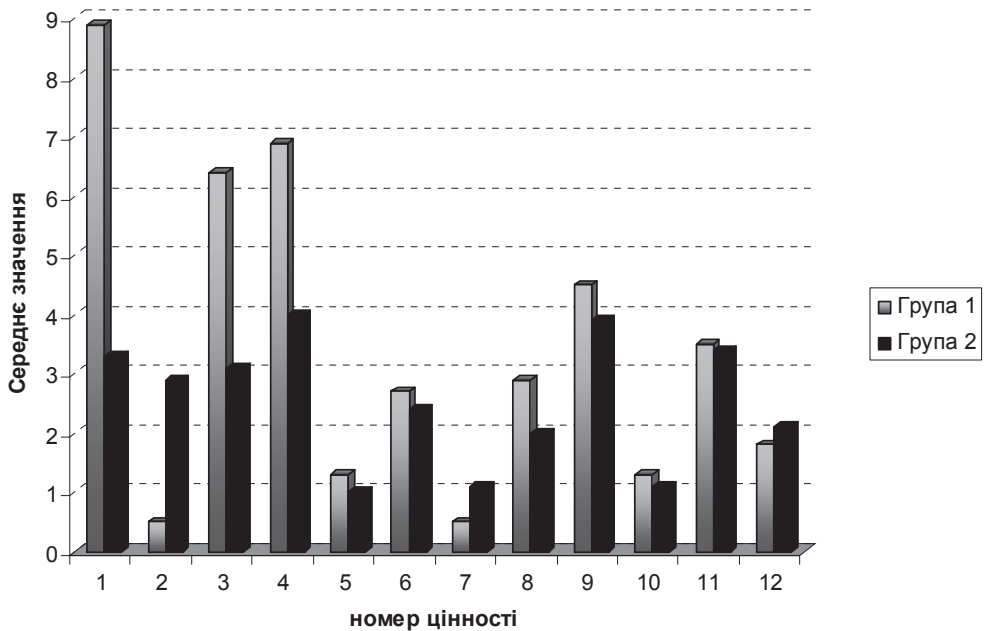

Рис. 2. Діаграма амбівалентності цінностей

Таблиця 2

Результати порівняльного аналізу амбівалентності цінностей

Номер цінності	Амбівалентні цінності	Середнє значення амбівалентності		U
		Група 1	Група 2	
1	Здоров'я	8,9	3,3	18,0 (p < 0,01)
2	Прагнення до успіху	0,5	2,9	42,0 (p < 0,05)
3	Впевненість у собі	6,4	3,1	24,0 (p < 0,01)
4	Любов	6,9	4,0	39,0 (p < 0,05)
5	Друзі	1,3	1,0	72,0 (p > 0,05)
6	Свобода	2,7	2,4	69,0 (p > 0,05)
7	Контакт з дітьми	0,5	1,1	52,5 (p > 0,05)
8	Цікава робота	2,9	2,0	66,0 (p > 0,05)
9	Сімейне життя	4,5	3,9	68,0 (p > 0,05)
10	Справедливість у трудових відносинах	1,3	1,1	76,0 (p > 0,05)
11	Матеріально забезпечене життя	3,5	3,4	74,0 (p > 0,05)
12	Творча діяльність	1,8	2,1	55,5 (p > 0,05)

З вищенаведеної діаграми (рис. 2) і таблиці 2 можна зробити, що у жінок першої групи, що знаходяться в тривожно-депресивному стані, у

порівнянні з жінками другої групи достовірно частіше зустрічається більш висока амбівалентність (внутрішня конфліктність) таких цінностей, як «впевненість в собі», «любов», «здоров'я», при цьому прагнення до успіху менш виражене. Останнє можна пояснити тим, що при певних емоційних стражданнях людині важко переключати увагу на мотивацію досягнення, яка вимагає певних зусиль. Слід сказати, що цінність «любов» у всі часи представляє екзистенціальну мотивацію і її фрустрація може привести до значних емоційних порушень. Весь психоаналіз З. Фрейд фактично розробив для дослідження даного феномена. Минуло століття, але ця проблема і в науковій психології досі залишається не вирішеною на задовільному рівні. Решта цінностей, яка представлена в таблиці, при їх нереалізованості, не так часто призводять до глибоких зрушень в емоційній сфері.

Дані статистичного аналізу реєстрованих асоціативних переживань у цих групах представлені діаграмою (рис. 3) і в таблиці 3.

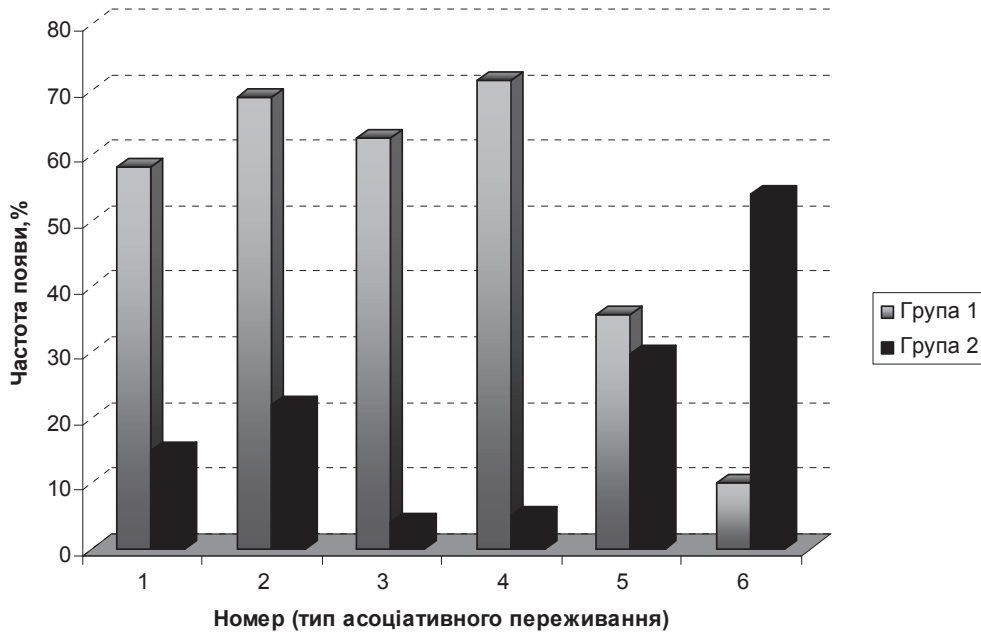

Рис. 3. Діаграма типів асоціативних переживань

Дані, представлені в табл. 3 і рис. 3, дозволяють зробити висновок, що особи, які мають особистісні труднощі (група 1), достовірно частіше відчувають екзистенційні страхи, а саме страх власної смерті, смерті близьких і знайомих, страх залишитися одній в житті, шкода інших. Також в даній групі випробуваних достовірно частіше зустрічаються почуття образи за приниження, зраду, провини, позиції терпіння страждань, спричинених незадовільними відносинами з чоловіком.

Цікавий факт, що достовірних відмінностей соціальних страхів (втратити роботу, зовнішню привабливість, виглядати в очах інших слабкою, страх ал-

коголіків, іспитів і т. п.) між зазначеними групами не виявлено. Можливо, більшість респондентів вважають, що з такими типами страхів вони можуть впоратися, не потребуючи соціально-психологічної підтримки. При цьому в групі 2 (емоційно стійкі) достовірно частіше зустрічаються атавістичні страхи (павуків, комах, змій). Останній факт, на наш погляд, можна пояснити тим, що емоційно стійкі особистості мають високу еволюційну чутливість до природних погроз, що забезпечує їх адаптаційними ресурсами.

Таблиця 3

Результати статистичного аналізу частотної появи асоціативних переживань між емпіричними групами

Номер	Типи асоціативних переживань	Група 1 (%)*	Група 2 (%)*	Φ
1	Екзистенційні страхи	58,2	15,1	3,5 ($p < 0,01$)
2	Образи на чоловіка (за приниження, зраду)	68,8	22,1	2,8 ($p < 0,05$)
3	Почуття провини	62,6	4,2	3,2 ($p < 0,01$)
4	Самоприниження, як стратегія терпіння негативних відносин	71,5	5,1	4,1 ($p < 0,01$)
5	Соціальні страхи	35,7	29,7	0,41 ($p > 0,05$)
6	Атавістичні страхи	10	54,1	2,8 ($p < 0,01$)

* максимальне число респондентів в групі прийнято за 100 %.

У таблиці 4 представлені дані статистичного порівняння особистісних амбівалентних відносин між обраними емпіричними групами.

Таблиця 4

Результати статистичного аналізу особистісних амбівалентних відносин

Психодіагностичні шкали	Середнє значення позитивного відношення		U
	Група 1	Група 2	
Знайомі	0,1	2,6	46,5 ($p < 0,01$)
Цілеспрямованість	0,7	4,1	40,0 ($p < 0,01$)
Власна сім'я	1,9	2,3	54,0 ($p < 0,05$)
Батько	0,8	0,5	103,0 ($p > 0,05$)
Мати	2,4	1,7	104,0 ($p > 0,05$)

В таблиці 4 видно, що в осіб, які мають тривалу емоційну нестійкість (група 1), значно вище проявляється негативне ставлення до знайомих, своєї сім'ї в цілому, а також відзначається істотне зниження рівня цілеспрямованості та контролю поведінки; істотних відмінностей позитивного ставлення до матері та батька між емпіричними групами не виявлено. Ці дані говорять про те, що сфера значущих відносин вимагає значних суб'єктивних ресурсів з контролю власної поведінки.

Висновки. Особам, які перебувають у складній життєвій ситуації, що мають високу емоційну нестабільність і внутрішню конфліктність в особистісній сфері, властивий високий рівень сумнівності, тривожної самотності, а також знижений прояв спонтанності і агресивності.

Висока внутрішня конфліктність в особистій сфері посилює сензитивність до екзистенційних страхів, загострюється почуття провини, образи за зраду, жінки частіше займають позицію пасивного смирення з наявними відносинами, знижується мотивація досягнення, ускладнюється функціонування процесів саморегуляції, контролю поведінки. Можливо, знижений рівень саморегуляції і контролю поведінки в групі емоційно нестабільних жінок пов'язаний з дестабілізуючим впливом на їх особистість ендорвіня психічного функціонування. Дане припущення вимагає додаткового як теоретичного аналізу, так емпіричного дослідження. Також слід надалі детальніше проаналізувати й уточнити той факт, що у жінок, схильних до депресивних станів, значно рідше виявляються атавістичні страхи.

Список використаних джерел і літератури

1. Анцыферова Л. И. Развитие личности и проблемы геронтопсихологии / Л. И. Анцыферова. — М.: Институт психологии РАН, 2006. — 512 с.
2. Балл Г. А. Принципы современного гуманизма (психологический аспект) / Г. А. Балл // Вопросы психологии. — 2009. — № 6. — С. 3–12.
3. Брушлинский А. В. Психология субъекта / А. В. Брушлинский. — СПб.: Алетейя, 2003. — 272 с.
4. Красильников И. А. Внутриличностный конфликт и психологическая адаптация / И. А. Красильников. — Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 2006. — 110 с.
5. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. — СПб.: Питер, 2015. — 713 с.
6. Сергиенко Е. А. Субъект развития, субъект деятельности, субъект жизни: регуляция поведения / Е. А. Сергиенко // Субъект и личность в психологии саморегуляции: сборник научных трудов / под ред. В. И. Моросановой. — Ставрополь: Издательство ПИ РАО, 2007. — С. 256–273.
7. Титаренко Т. М. Соціально-психологічна природа життєвих завдань та їхні властивості / Т. М. Титаренко // Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистоті / за наук. ред. Т. М. Титаренко. — Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. — С. 58–67.
8. Фрейд З. Будущее одной иллюзии / З. Фрейд. — Харьков: Фолио, 2013. — 160 с.
9. Хорни К. Наши внутренние конфликты. Конструктивная теория невроза / К. Хорни. — М.: Канон+, 2012 — 256 с.
10. Юнг К. Г. Тэвистокские лекции. Исследование процесса индивидуации / К. Г. Юнг. — М.: Ваклер, 1998. — 305 с.

REFERENCES

1. Antsyiferova, L. I. (2006). *Razvitie lichnosti i problemy gerontopsihologii* [Development of the person and problem gerontopsychologies]. Moscow: Institut psihologii RAN [in Russian].
2. Ball, G. A. (2009). Printsipyi sovremennogo gumanizma (psihologicheskii aspekt) [Principles of modern humanism (psychological aspect)]. *Voprosy psihologii — Questions of psychology*, 6, 3–12. [in Russian].
3. Brushlinskiy, A. V. (2003). *Psihologiya sub'ekta* [Psychology of the subject]. / A. V. Brushlinskiy. Saint-Petersbourg: Aleteyya [in Russian].
4. Krasilnikov, I. A. (2006). *Vnutrilichnostnyiy konflikt i psihologicheskaya adaptatsiya* [The intrapersonal conflict and psychological adaptation]. Saratov: Izd-vo Sarat. un-ta [in Russian].
5. Rubinshteyn, S. L. (2015). *Osnovyi obschey psihologii* [Bases of the general psychology]. / S. L. Rubinshteyn. Saint-Petersbourg: Piter [in Russian].
6. Sergienko, E. A. (2007). The subject of development, the subject of activity, the subject of a life: regulation of behaviour. *The subject and the person in psychology of self-control: the Collection of proceedings*. V. I. Morosanovoy (Ed). Moscow: Stavropol: Izdatelstvo PI RAO.

7. Tytarenko T. M. (2012). The socially-psychological nature of vital problems and their properties. How to build own future: vital problems of the person. T. M. Tytarenko (Ed). Kirovohrad: Imeks-LTD.
8. Freyd, Z. (2013). *Budushee odnoy illyuzii* [The future of one illusion]. Harkov: Folio [in Russian].
9. Horni, K. (2012). *Nashi vnutrennie konfliktyi. Konstruktivnaya teoriya nevroza* [Our internal conflicts. The constructive theory of a neurosis]. Moscow: Kanon [in Russian].
10. Yung, K. G. (1998). *Tevistokskie leksii. Issledovanie protsessa individuatsii* [Tevistokskie lectures. Research of process individualization]. Moscow: Vakler [in Russian].

Красильников Игорь Александрович

ЭМОЦИОНАЛЬНО-ЛИЧНОСТНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЖЕНЩИН С ВНУТРЕННИМИ КОНФЛИКТАМИ

Резюме

В статье представлены результаты эмпирического исследования эмоционально-личностных характеристик у женщин, которые переживали внутренние конфликты в связи с нарушением отношений со значимыми людьми. Сравнительный анализ полученных эмпирических данных дает возможность выделить некоторые субъектные качества личности. Подчеркивается, что амбивалентное отношение к значимому другому может способствовать появлению глубоких экзистенциально-эмоциональных сдвигов личности. Результаты исследования позволяют детальнее понять роль субъектных качеств в разрешении внутренних конфликтов личности.

Ключевые слова: трудная жизненная ситуация, внутренний конфликт личности, субъект.

Krasilnikov Igor Aleksandrovich

EMOTIONAL-PERSONAL CHARACTERISTICS OF WOMEN WITH INTERNAL CONFLICTS

Abstract

The purpose of clause is empirical research of is emotional-personal characteristics of women which have the internal not resolved conflicts in personal sphere. On the basis of statistical comparison have been certain conclusions. To the persons who are being a complex vital situation, having high emotional instability and an internal conflictness the raised level of conscientiousness, disturbing loneliness, sensitivity, and also the lowered display of spontaneity and aggression is characteristic.

The lowered level of self-control and the control of behaviour over group of emotionally astable women is connected with destabilizing influence on their person of an endo-level of mental functioning. The given assumption requires in additional, both theoretical, and empirical research. The high internal conflictness in personal sphere strengthens sensitivity to existential fears; the feeling of fault, insult for treachery becomes aggravated; women start to take of a position of passive humility at unsatisfied attitudes, the goal-attain motivation decreases, functioning processes of self-control, the control of behaviour is at a loss.

Important in the further to analyse and specify that fact more detailed, that women of investigated group have atavistic fears (fears before natural objects) much less of-

ten. In psychology actually to investigate not the internal conflict and as the subject experiences this conflict in the certain vital situations.

The understanding of sphere of negative emotions and experiences of the person will allow psychologists to comprehend theoretically a role of those personal qualities which form property subject in the sanction of vital difficulties.

The sanction the subject of internal conflicts plays extremely important role in ability to live and destiny of the person. Research of psychological mechanisms in the context has the value for system understanding of a human life, the complex vital world.

Key words: a difficult vital situation, the internal conflict of the person, the subject.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2016